

יחסי ממון התוך המשפחה-ד"ר מיכאל בריס – קורס מקוון

מבוא 1

ישנם פרשנויות חלוקות של החוק הישראלי לבין המשפט העברי. הרבנים והמערכת המשפטית הישראלית מפרשים שונה את ההלכה היהודית ביישום של הדברים, למשל בהצמדת מזונות אישה למדד. **לקורס ארבע תחומים מרכזיים:**

1. מזונות ילדים
2. מזונות אישה
3. מעמד הכתובה
4. חוק יחסי ממון

- ישנה אנלוגיה בין סוגיות עתידיות לבין חוק יחסי ממון

מושגים

הדין המקראי: אירוסין/נישואין- דברים כב, כב-כד: "כי ימצא איש שכב עם אישה בעלת בעל (=נשואה) ומתו גם שניהם האיש השכב עם האישה והאישה ובערת הרע מישראל".

המושג של ניאוף מקראי הוא כאשר אישה נשואה מקיימת יחסים עם אדם אחר, ע"פ הדין המקראי מגיע לשניהם גזר דין מוות.

בעלת בעל= אשת רעהו. מארשה= אישה מאורסת.

ישנם שני שלבים להיות אישה של משהו:

1. שלב ראשון- האישה גרה בבית אביה, לא מקיימת יחסים עם אף אחד, כלומר לא בעלת בעל.
2. שלב שני- האישה עוברת לבית בעלה והופכת להיות בעלת בעל והם מקיימים יחסים פיזיים/מיניים.

בראשית כד, א-ד " תיקח אישה" (ויקח איש אישה) –שלב משפטי ראשון של אירוסין.

"ימים או עשור"- פסק זמן רציונאלי לאחר האירוסין להתארגן לחתונה- בתנ"ך: ימים מדבר על שנה. עשור מדבר על 10 חודשים- לפני שמקיימים את האקט עצמו של הנישואין.

אישה שהתארסה והייתה בתולה כאשר התארסה ולאחר מכן התברר שבגדה בארוסה יכול לקרות לה בתקופת האירוסין:

עילת גירושין ללא כתובה- ישנה בעייתיות: יכול להיות שהאישה נאנסה ולא דווקא קשר של ניאוף. (כתובה היא על סכום של 50 כסף). אם הבעל משקר באשר לכתוביה של האישה וחז"ל בודקים זאת, מחייבים את הבעל לשלם לאב הנערה 100 כסף וגם מכים את הבעל ואוסרים עליו לגרש את האישה. אולם, ואם אמת היה הדבר והאישה לא הייתה בתולה אז סוקלים אותה כיוון שנאפה בבעלה. התורה מדברת על בסיפורים גרפיים ועושה כימות ספרותי בין שדה לעיר: כאשר מדובר על אונס בעיר- הייתה הנערה יכולה לצעוק אולם משווים אונס לרצח ולכן לא ניתן לבוא בטענות לקורבן האונס.

משנה בקידושין א, א "האישה נקנית בשלוש דרכים וקונה עצמה בשתי דרכים. נקנית בכסף בשטר ובביאה. בכסף- בית שמאי אומרים: בדינר ובשווה דינר. בית הלל אומרים: בפרוטה ובשווה פרוטה, וכמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי. וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל היבמה נקנית בביאה וקונה עצמה בחליצה ובמיתת היבם".

חז"ל פרשו "ביאה" כתשמיש מיטה- קשרי אישות.

קניין – קונים בכסף, בשטר ובחזקה, לדוגמה מקרקעין.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

שטר- בארמית גט. יכול לסמל את הזכויות שיש לאדם מסוים בנכס (כותבים בפתק שהנכס של אדם מסוים).

חזקה- כאשר אדם לדוגמה מעבד קרקע וזה מסמל את הבעלות של אותו אדם בנכס.

כסף- מידת כיסוף (שאדם משתוקק לו) כסף זה סוג של "כימות רצון".

ע"פ הרמב"ם אישה שנקנית ע"י שלושת דברים אלה היא נקראת מקודשת או מאורסת.

חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959

2. (א) אדם חייב במזונות בן זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה לא יחולו על מזונות אלה.

(ב) אדם שאינו יהודי או מוסלמי או דרוזי או חבר אחת העדות הדתיות המפורטות בתוספת הראשונה לפקודת הירושה, או שלא חל עליו דין אישי, חייב במזונות בן זוגו, והוראות חוק זה יחולו על מזונות אלה.

חוק במדינת ישראל שעוסק במזונות מפנה אותנו אל הדין האישי. ישנם שורשים בדין עברי על מנת לחייב אדם במזונות, זה מופיע בתלמוד, כתובה ובתורה.

רמב"ם אישות יב, א-ב :

*כשנושא אדם אישה יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים.

*והעשרה-שלשה מהן מן התורה ואלו הן : שארה כסותה ועונתה ; שארה אלו מזונותיה, כסותה כמשמעה, עונתה לבא עליה כדרך הארץ.

רמב"ם שולח אותנו לספר שמות (לתורה שבכתב) ושמה מדובר על אדם שמבקש לשאת את השפחה שלו, בחורה צעירה, עברייה. (בתקופה המקראית מותר לגבר לקחת יותר מאישה אחרת). התורה קובעת בספר שמות כא, ז-יא שני מושגים והוראות נורמטיביות : אחת כללית- "במשפט הבנות". והאחרת עוסקת בצורה פרטנית יותר- "שארה כסותה ועונתה".

"במשפט הבנות"-ישנם פירושים שונים ע"י חכמים :

*רבי אברהם אבן עזרא (ראבי"ע) וטעם כ'משפט הבנות'- בנות ישראל...שלא נמכרו

*רבי משפה בן נחמן (רמב"ן) : על דרך הפשט יתכן שאם ייעדנה לבנו..כמשפט אשר יעשה האדם לבנותיו יעשה לה, שיתן לה משלו כמוהר הבתולות. כלומר, שיתייחס אליה בכבוד.

*רבי חזקיה בר מנוח (חזקוני) : לקוחין ונשואין יפין ובית חתונות יפה כדי בנות הארץ, אבל לא כעין נשואי שפחה. כלומר, אל תתייחס לאישה כסוג ב' ולכן מגיע לה הטופ.

ישנו פלוטר פרשני לגבי שארה כסותה וענתה

*רש"י- שארה-מזונות. כסותה- כמשמעו. עונתה-תשמיש (יחסי המין).

*רשב"ם- שארה-מזונות, כמו "ואשר אכלו שאר עמי" (מיכה ג,ג). כסותה-מלבושים. עונתה-בית דירה, לפי הפשט, לשון מעון.

*רמב"ן- על דרך הפשט למה יזכיר במזונות 'שאר', שהוא הבשר, והראוי שיזכיר לחמה, כי על הלחם יחיה האדם, ובו יהיה החיוב. ולכן אני אומרת כי פירוש שאר בכל מקום בשר הדבק והקרוב לבשרו של האדם נגזר מלשון שאר, כלומר שאר בשרו, מלבד בשר גופו. אלה דימויים בלשון נקייה לקשרי האישות של בעל ואישה.

*רמב"ם- שארה-מזונותיה. כסותה- כמשמעה. עונתה לבא עליה כדרך הארץ.

מעבר לדיון התלמודי הגבר משתעבד מבחינה משפטית ומתחייב תחת החופה כאשר נושא אישה – כתובה. זהו מסמך משפטי מחייב. מהי המשמעות לימינו למסמך קדום זה?.

הכתובה מנוסחת בארמית (תקופת בית ראשון, בית שני). כיום יש תרגום לעברית. החתן חותם על מסמך שאומר התחייבות לעניין של מזונות לאישה.

רמב"ם אישות יב, י

*כמה מזונות פוסקין לאישה? פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

באותה העיר שאינו לא חולה ולא גרגרן, ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חטים-חטים, ואם שעורים-שעורים, וכן אורז או דוחן או משאיר מינין שנהגו בהן, ופוסקין לה פרפרת לאכול בה הפת [=מנה עיקרית ההולכת יחד עם הלחם] כגון קטנית או ירקות וכיו'. ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ופירות ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת ובשר או דגים כמנהג המקום, ונותן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

במה דברים אמורים בעני שבישראל אבל אם היה עשית הכול לפי עשרו, אפילו היה ממונו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו, ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה לו כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו וייתן.

אדם שלא יכול לעמוד בחובה הזאת לא יכול להשאיר בכוח את האישה, זוהי עילת גירושין.

רמב"ם אישות יג, ג-ד

*ובכלל הכסות שהוא חייב לה כלי בית ומדור שיושבת בו ומה הן כלי מטה מוצעת ומפץ או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור ששוכר לה בית של ארבע אמות על ארבע אמות ותהיה רחבה חוצה לו כדי להשתמש בה ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו.

וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה כדון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה ופוך ושרק וכיוצא בהן כדי שלא תתגנה עליו.

רמב"ם אישות יג, ה

*במה דברים אמורים בעני שבישראל

אבל בעשיר הכול לפי עשרו, ואפילו היה ראוי לקנות כלי משי ורקמה וכלי זהב כופין אותו ונותן, וכן המדור לפי עשרו והתכשיט וכלי הבית הכול לפי עשרו ואם קצרה ידו ליתן לה אפילו כעני שבישראל כופין אותו להוציא ותהיה הכתובה חוב עליו עש שיעשיר.

לא כופים על האישה להישאר במקום שלא מתאים לה והרמב"ם אומר שאפשר לכפות גירושין על אדם שאין לו מה לתת לאישה.

רמב"ם אישות יד, א -

*עונה האמורה בתורה, לכל אישה ואיש כפי כחו וכפי מלאכתו אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה ואם מנע כדי לצערה עבר בלא תעשה שבתורה שנאמר "שארה כסותה ועונתה לא יגרע" – אסור למנוע מאישה קיום יחסי מין ואם חלה או תשש כמו ואינו יכול לבעול ימתין ששה חדשים עד שיבריא שאין לך עונה גדולה מזו ואחר כך או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובתה-אם לאחר שנח ששה חודשים עדיין לא מקיים עם האישה יחסי מין הוא מחויב לתת לה את כתובתה וזוהי עילת גירושין.

רמב"ם אישות יד, ח

*האישה שמנעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת- אישה שמונעת מבעלה קיום יחסי מין

ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להיבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפני שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה – כאשר שואלים את האישה למה לא מוכנה לשכב עם בעלה והיא אומרת כי הוא נמאס עליה זוהי עילת גירושין.

אם אדם לא עומד בדרישות מינימום אלה ניתן לפרק את מוסד הנישואין המחייב ע"פ הרמב"ם.

מזונות

ראינו כבסיס לדיון שלי את עמדתו של הרמב"ם, שארה-מזונות, כסותה-כמשמעו, ועונתה-תשמיש.

השאלה אם החובות האלה הן דאורייתא או דרבנן? – ישנה מחלוקת. התלמוד מביא ברייתא ואחרי תיקוני לשון וטקסט אומרת הברייתא כך:

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

כתובות מז, ע"ב – תנו רבנן: תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה וקבורתה תחת כתובתה לפיכך בעל אוכל פירות.

הברייתא מציירת את תמונת המצב לא כחובה חד סיטרי של הבעל לאישה, אלא כמערכת שלמה של איזונים על מנת לייצר תא משפחתי, החובות הללו שלובות זו בזו. המזונות מול מעשה ידיה של האישה, פדיון – הבעל אוכל פירות אישה כתמורה. ובבוא העת אם האישה נופלת "בשבי" הבעל צריך להוציא את הפדיון ולתת תמורת האישה.

לאור פס"ד סידיס- אשר ביטל במדינת ישראל את השיבוש ברעיון של נכסי מילוג.

קבורה- "כתובה" [נדונייתה].

מזונות- מעשה ידי האישה. אם האישה מרוויחה יותר מהבעל היא יכולה לוותר על תקנת חכמים, אומרת כי איננה לוקחת מזונות וגם לא עושה.

מזונות דאורייתא / דרבנן ?

חלק מהפוסקים הבינו שכל הרעיון של מזונות הוא מדרבנן עם השלכות משפטיות. אחרת אומרת שמזונות דאורייתא וכתובים בתורה, השילוב זה תקנת חכמים והיכולת של האישה לוותר על המזונות ולהשתחרר מהעול שלתת כסף לקופת המשפחה. אלה הם שני זרמים בפסיקה.

מאפיינים ייחודיים של חיוב מזונות: חיוב ולא חוב כספי

קיזוז חובות – במשפט העברי, במשפט הישראלי ניתן לקזז חובות, אולם במשפט העברי לא. כאשר יש חוב הוא חוב. בעל חייב לתת מזונות ואם האישה חייבת כסף ההתחשבות תהיה בנפרד.

מה קורה אם לבעל יש מעט כסף? – הלכה כללית בדיני חיובים במשפט העברי הוא הרעיון ש"מסדרים" לבעל חוב, כלומר בעל חייב לחלוק עם אשתו את פת לחמו.

מה קורה אם מי שאין לו? – אין חובה לצאת לעבוד כדי לשלם את חובותיו. אולם בעל חייב לעבוד: "אנא אפלח" (מתוך נוסח הכתובה). מדובר בחובה אישית.

אדם שחייב במזונות אשתו יכול לתת מזונות באוכל ולא רק בכסף.

מה קורה כשלאישה יש מקורות הכנסה משל עצמה? – באשר למשכורות שהאישה מכניסה הביתה הבעל יכול לומר "צאי מעשה ידיך במזונותיך", כלומר קיזוז מהקופא המשפחתית. אולם, אם יש לה נכסים לא מקזזים. באשר לקצבאות, דמי ביטוח לאומי- הבעל לא יכול לקזז משום שאינם מגיעים מכוח המשכורת שלה. הבעל עדיין יהיה חייב להמשיך לדאוג למזונות האישה.

אין חיוב מזונות לאישה אלא כאשר גרה עמו – מדובר מקשר שנגזר מקשר, כלומר מבחינה חומרית שמעגן את הקשר בין הבעל לאישה. כלומר זהו ביטוי למערכת יחסים, לתא המשפחתי בתרגום למשהו מוחשי, ממוני.

אישה שעזבה את הביתה – בודקים את הנסיבות ואם הן מוצדקות הבעל ימשיך לשלם, ואם הסיבות לא מוצדקות החיוב פוקע והבעל פטור.

האם הבעל חייב לצאת לעבוד ?

אם מסתכלים בכתובה, "הבעל מתחייב ב"ה לעבוד (אפלח) ואז אזור את האישה ואפרנס את האישה". לכתובה יש משמעות נוספת והיא התחייבות הבעל לעבוד ולפרנס את האישה. כלומר לייצר פרנסה לתא המשפחתי. מה המשמעות לזה? – אחד מבעלי התוספות, שם ד"ה – אדם התחייב לעבוד ואם לא כעצמאי אז כשכיר ואין דבר כזה איך, בעל חייב לצאת לעבוד. מדובר על עבודת הקרקע, פירוש- אחרוש ואנכש ואעזור את השדה ואביא מזונות לבית, אבל להשכיר עצמו אינו חייב. ישנה מחלוקת והיא, אפשר לפרש את המחלוקת של רבינו אליהו ורבינו תם את העניין של שכיר לעומת עצמאי כאשר מתרגמים זאת למציאות של ימינו, כיום להיות עצמאי יותר מסוכן מאשר להיות שכיר. מקובל בפסיקה ללכת לפי הפירוש של רבינו אליהו שאדם חייב לקום ולדאוג לפרנסה גם בצורה אקטיבית ואפילו להיות פועל יום, אולם לוקחים את רבינו תם במובן פרשני

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

אחר, איננו בא להבליט את העצמאות של האדם, אלא את הזמינות, כלומר אם יש שדה לך תייצר בשדה. על רקע חברתי של צרפת של ימי הביניים, נאמר ע"י רבינו תם אדם חייב לצאת ולעבוד אבל בעבודה שהיא סבירה במבחן הסבירות, לא כל אחד חייב לעשות כל עבודה שחורה על מנת לעמוד במציאות של מזונותיו.

הרב שמואל ורנר, משפטי שמואל, סימן יב: "גם רבינו תם לא אמר אלא שאין לשעבד אדם במלאכה בה לא עסק ולא סמך על הכנסה ממלאכה כזו בשעה שהתחייב בה (יש אינטרס הסתמכות). מה שאין כן אדם שעיסוקו במלאכה או פעולה מסוימת, והתחייב על סמך הכנסתו ממלאכה זו, ודאי שאפשר לחייבו שיעמוד בחיובו על ידי הכנסה ממלאכה זו, ולא לצו בכל הדרכים שישמך במלאכתו שהיא מקור פרנסתו ויכולתו לעמוד בחיובו".

פד"ר ג, 109 – "כשאדם עוסק בעבודה מסוימת מאז ומתמיד והיא מקור פרנסתו הוא חייב להמשיך בעבודה זו כדי לאפשר לגבותו חובותיו משכרו וכל שכן כדי לפרנס את אשתו". כלומר בעל מחויב להביא פרנסה הביתה אולם לא מחויב לעבור מקצוע על מנת להתארגן ואם לא עשה כן, ע"פ הרמב"ם זוהי עילת גירושין.

מזונות אישה : רמת חיים

רמב"ם אישות יב, י
*כמה מזונות פוסקים לאישה? פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר שאינו לא חולה ולא גררן, ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חטים-חטים, ואם שעורים-שעורים, וכן אורז או דוחן או משאיר מינין שנהגו בהן, ופוסקין לה פרפרת לאכול בה הפת [=מנה עיקרית ההולכת יחד עם הלחם] כגון קטנית או ירקות וכיו'. ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר [= חשמל] ופירות ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת ובשר או דגים כמנהג המקום, ונותן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

ההלכה קובעת שאישה "עולה עמו ואינה יורדת עמו" – דרשת חז"ל.

שולחן ערוך אבן עזר, סימן ע, סעי' א-ב-אם האישה באה מרקע משפחתי (נוהג) שהוא יותר מהממוצע, חובה זו רובצת על הבעל. אם המשפחה לא נוהגת לעשות כך, הבעל אינו חייב. אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהייתה נוהגת בבית אביה- טור.

הכלל הבסיסי: האישה לא חייבת לרדת לרמה של הבעל, אלא אם יש לאישה סטנדרט הבעל צריך לשמור עליו. כאשר הזוגיות הטובה יש מקום לומר שהאישה מותרת כאשר חלק מבני משפחתה לא באו מרקע גבוה.

כאשר באים לעמוד את גובה המזונות אם אין לבעל אי אפשר לייצר יש מאין וגם הפסיקה מתחשבת בזה.

הרף התחתון- אם הבעל לא עומד ברף ולפי הרמב"ם זוהי עילה לגירושין כאשר אין אפשרות לעמוד במינימום של האישה.

אבן העזר שם, סעיף ג- "ונותנין לה עץ לבשל מאכלה" – לא מדובר רק על האוכל, אלא על כל התהליך שנועד על מנת לתת לאישה יציבות בתא המשפחתי. כדי להגיע למזונות בהקשר משפטי, פסיקה רבנית כתבה שהוצאות משפט שבד"כ בתי הדין לא מעניקים, הדבר במקרה זה שונה, יש לתת הוצאות משפט על מנת לתת שקט נפשי.

רמב"ם, אישות יב, י - "מעשה כסף לצרכיה"- מדובר על כסף קטן לצרכים שוטפים. בפסיקה הרבנית לא מדובר על מטבע ספציפי אלא על מענה לצרכים השוטפים. כלומר זהו ביטוי לקופה קטנה באופן שוטף להחזקת הבית.

סיכום ביניים:

- רמה מינימום שנקבעת לפי מנהוג המקום
- "עולה עמו ואינה יורדת עמו"
סייג: לא חיים ביחד
סייג: אם יש לבעל אפשרות
- הבעל נותן דמי כסף לצרכים השוטפים, לא מדובר על מטבע ספציפי

מותר [=עודף] מזונות

כתובות סה ע"ב -
*תנו רבנן [=לימדו רבותינו]: מותר מזונות לבעל
*רש"י, שם: מותר מזונות- כגון אישה שמזונות האמורים במשנתו עודפין לה שאינה רעבתנית
*רמב"ם, אישות יב, יג: האישה שפסקו לה מזונות והותירו המותר לבעל
*רציונאל: מזונות אינם חוב אלא חיוב/ ככל שאין צורת מזונות אלו, אין הבעל חייב בהם
*אבל ברמ"א: צמצמה והותירו מאלו המזונות, הוא של הבעל. ישנם שתי גישות:
גישה א'- מאמץ מיוחד שהאישה עשתה וחסכה מצרכיה, כלומר הוסיפו בעלי התוספות, נזיק כד
ע"ב: קימצה מעיסתה. ייתכן שאם האישה תתבע במסגרת המזונות שלה עוד כסף לא תוכל לתבוע
תוספת על מה שצמצמה מעצמה.
גישה ב'- כל דבר שמעבר למה שהבעל מחויב לתת, גם מלאכה שמחוץ לבית: של הבעל. מהפסיקה
עולה שכאשר מדובר על הגרעין הקשה של המזונות אז ברור שאם האישה צמצמה והותירה זה
היה שלה ולא יצטרכו להפעיל את כללי הברירה מכוח הספק.

הכתובה

המסמך הוותיק של שטר הכתובה, מה משמעותה? מה תוקפה? מה השלכותיה היום? - חכמנו דנו
במעמד הכתובה, אם היא מהתורה או מחז"ל, בעלי התוספות הקפידו לכתוב בכתובה את המילה
"מדאורייתא" כלומר, סכום הכתובה שמגיע לאישה.
גישה אחרת של חכמי ספרד הורידה את המילה ואמרו שהתקנה היא מ"דרבנן". ישנה דעת ביניים
שאומרת כי הכתובה היא מהתורה.

מקור ראשון- התורה מדברת על פיצויים לנערה שנאנסה; "דברים כב, כח-כט" כי ימצא איש נער
בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו, ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה חמישים
כסף ולו תהיה לאישה תחת אשר ענה לא יוכל לשלחה כל ימיו".
הגבר התוקף חייב לפצות את האישה על הקלון, אולם אם היא רוצה היא יכולה לחייב אותו
להתחתן עימה. הכסף הולך ישירות לאב הנערה.

מקור שני - דברים כב, יח-יט "ולקחו זקני העיר ההוא את האיש ויסרו אותו, והענישו אותו מאה
כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאישה לא יוכל לשלחה כל
ימיו" כאשר אדם מוציא שם רע על אשתו שבתקופת האירוסין, מרגע שיצרו את המחויבות
הבסיסית הראשונה ועד שעברו לגור ביחד, היא קיימה יחסים עם גבר זה והוא אומר כי היא זנתה
עליו ומתברר כי דבריו היו שקר, יענישו אותו 100 כסף ומביאים את הכסף לאב הנערה כי הוציא
עליה שם רע.

מקור שלישי- שמות כב, טו-טז "וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה
(כמוהר הבתולות) לו לאישה, אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולת".

עולה השאלה: האם הכתובה היא סוג של מכר? אשר האב נענה מסכום כסף? .?

מקורות חז"ל מצביעים על כ שלכתובה יש תפקיד מייצב בזוגיות, אדם לא יכול להגיד לאשתו לכי
כך סתם. אדם לא נותן כתובה לאישה כאילו פועל "בזנות" כלומר, חוסר יציבות פסיכולוגי.
כדי שאישה לא תהיה קלה בעיני בעלה להוציאה המציאו כתובה.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

תוספתא, כתובות יב, א – בראשונה כשהייתה כתובתה אצל אביה הייתה קלה בעיניו להוציאה התקין שמעון בן שטח שתהא כתובתה אצל בעלה וכותב לה כל נכסין די איתאי לי אחראין ומערבין לכתובתך דא (=כח נכסים שיש לי אחראין וערבים לכתובתך זה).

ד"ר מיכאל בריס מציע באשר לכתובה, הכתובה היהודית נועדה בראש ובראשונה לדאוג לרווחה שלאחר הנישואין. נישואין מסתיים בגירושין/מוות, מה יקרה לבת הזוג? – הכתובה באה להסדיר מצב זה וכפועל יוצא יוצר יציבות. כמו-כן שלא תהיה קלה להוציאה ע"י בעלה.

תלמוד ירושלמי כתובות פרק ח הלכה יא – בראשונה הייתה מונחת כתובתה אצל אבותיה והייתה קלה בעיניו לגרשה, וחזרו והתקינו שתהא כתובתה אצל בעלה אף על פי כן הייתה קלה בעיניו לגרשה, וחזרו והתקינו שיהא אדם לוקח בכתובת אשתו כוסות וקערות ותמחויים הדא דתנינן (=זהו ששנינו) "לא יאמר לה הרי כתובתך מונחת על השולחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה". חזרו והתקינו שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו שמתוך שאדם נושא ונותן בכתובת אשתו והוא מאבדה היא קשה בעיניו לגרשה, והוא התקין-שמעון בן שטח-שלשה דברים שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו, ושיהו התינוקות הולכין לבית הספר, והוא התקין טומאה לכלי זכוכית.

בראשונה היה הבעל מקצה סכום מסוים ונותן את זה להורים של הנערה על מנת לדאוג לעתיד האישה. בשנית, חזרו והתקינו שהכתובה תהיה אצל בעלה, זה לא מספיק והבעל אינו יכול לגעת בכסף. חזרו והתקינו ואמרו כי אותו אדם משתמש בנכסים ועדיין זה לא מבטיח את יציבות היחסים בניהם. חזרו והתקינו ע"י המהפך של שמעון בן שטח הוא רעיון של הקצעת נכס ולהעבירו לתמורה אישית. הטילו חובה אישית על הבעל לדאוג לרווחת האישה.

אישה סכום יושב אצל האב להבטחת עתיד האישה? – יש ניצול של המצב הכלכלי כנגזרת לדאגת החיים הכלכליים של האישה.

סיפור יעקב, נשותיו ולבן הקמצן-יעקוב אומר כי עבד, לא היה לו גרוש על הנשמה ועל סמך הפעולה זכה בנשותיו. לבן עונה ליעקוב תשובה לא חכמה במיוחד. כשיעקוב מבקש לקום וללכת וקורא לנשותיו, אומרות הנשים כי מכר אותן, ככה מתייחסים לבת? שם את הנדוניה בצד, זה לא שלו אלא זה סכום שנועד להבטיח את עתיד הנשים ואין לגעת בו. המשמעות היא שיש משהו שמעצב את הנישואים כי הוא נותן להם בסיס.

שיעור פרונטאלי עם ד"ר בריס

שינוי מגמה בפסיקה: מול פדיון האישה מהשבי עומדות זכויות הבעל בנכסי פירות האישה (מלוג). מאחר והדבר אינו שכיח ואינו סביר שיקרה בימינו אנו, אין איזון אמיתי כך שהגבר נהנה בעוד האישה לא סביר שתהנה משחרור מהשבי כי לא סביר שיקרה הדבר. על כן, שינוי בחוק שיווי זכויות האישה וקמה המולה. אך הקיזוז כיום, קיים מול מזונות. הסבר: קיזוז הכנסות מנכסים: הכנסות האישה מנכסים -

גבר צריך לפרנס את האישה ע"פ הדין העברי אך אם יש לה נכסים שמניבים פירות כן יקזוזו. כלומר, לא יאלצו אותה למכור נכס אך אם יש הכנסות מנכסים יקזוזו מסכום המזונות שמגיעים לה.

1951- חוק שיווי האישה -קבע שקניינה של האישה לפני הנישואין לא יפגע עקב גירושין. הפסיקה = חוק שיווי זכויות האישה ביטל את זכויות הבעל בפירות נכסי האישה. האם דיני הרכוש נקבעים ע"פ דין דתי? הפסיקה הבהירה בכך שלא.

האם הבעל יוכל לבוא ולומר " אבל יש לה כסף, מהנכסים שלה, יש לה הכנסה...תקזוזו " הפסיקה טוענת כי חוק שיווי זכויות האישה ביטל לגמרי את זכויות הבעל בפירות האישה כך שלא יוכל גם לקזוז ממנו ממה שהוא חייב לה.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

בעייתי כי אישה שעובדת, נניח במשק בית מקזזים לה מ"ההכנסות" בעבודה ואישה עשירה בעלת נכסים לא מקזזים לה?? העיוות נוצר מאיזושהי תרבות של דין אזרחי ודין דתי. אך יש הבדל בין הכנסות מהעבודה – שם הזכות חוזית ולא קניינית ויש לה זכות בחירה. בפירות נכסי מלוג של האישה הזכות היא קניינית והזכות הזו הרבה יותר חזקה. ע"פ הדין העברי, לבעל יש בעלות קניינית על נכסי האישה וזה מה שבוטל באזרחי!!

הבעיה בחוק שיווי זכויות האישה - רשום בו שהוא אינו פוגע בדין הדתי של נישואין וגירושין אך עקב הקביעה שרכוש אזרחי, הוא נפרד, ורק בכריכה אפשר לכרוך אותו לגירושין ויחול עליו חוק שיווי האישה כי רכוש נפרד מגירושין.

למי שאין חוק מזונות בדין האישי שלו:

סעיף 2 א' לחוק המזונות – על אף האמור בחוק שיווי זכויות האישה, אפשר לקזז הכנסות מנכסים, מעבודה וכן הכנסות מכל מקור שהוא.

הוראות פרוצדוראליות של מזונות חלות על סעיף 2? למשל אם לא אכפת פס"ד של מזונות שנה, צריך את אישור ההוצל"פ ע"מ להימנע ממצב בו חזרת לבעלך והוא שילם באופן ישיר ואז כשלא הלך ונפרדת ממנו לא תבקשי את חוב המזונות רטרואקטיבית.

החוק חל על יהודים

פס"ד חקק – ההלכה בפס"ד זה יתנה ע"י השופט אילון – סעיף 2 א' בא לתקן את זכויות האישה ולא את חוק המזונות. לפני חוק שיווי זכויות האישה היו מקזזים מהנכסים וכל מגבלה שהייתה על קיזוז בטלה בגלל חוק שיווי זכויות האישה. היו בודקים לפי הדין הדתי הרלוונטי. ובגלל החוק (שיווי זכויות האישה) (לא הולכים יותר לפי הדין האישי). אז איילון אומר, ש 2א מאפשר לחזור לדין האישי המלא. מה שלא ניתן לקיזוז ע"פ הדין האישי לא ניתן לקיזוז. רק הוריד מגבלות ששמו על הדין האישי. אך הוא אינו מוסיף מקור קיזוז נוסף / עצמאי.

בעניין בן משה, האם אפשר לקזז פיצויי פיטורין? אם בדין האישי הרלוונטי ישנה אופציה לקזז - אפשר לקזז אבל אם לא אז לא. הוא לא מוסיף אופציות קיזוז נוספות.

אז ע"פ אילון, הכוונה בסיפא של 2 א' למזונות ..", וכן הכנסות מכל מקור שהוא "... מתכוון לכל מקור שמוכר לדין האישי לפנינו, לא מקזזים את מה שאי אפשר לקזז ע"פ הדין האישי של אותו אדם!

פס"ד כהן אמר ולא שכנע - פשוטו כמשמעו.

שמגר: סעיף 2 א' – (חל על מי שיש דין אישי) ברור כי רק ככה ניתן להחיל, (ומעבר לזה ניתן לקזז הכול 2 א' ו- 2א אותו דבר).

מזונות ילדים

המזונות לפי הדין העברי:

המזונות מוטלות על האב בלבד ב"צרכיו ההכרחיים" (ביגוד, הנעלה, מזון, מדור, הוצאות הבית ורפואיות) של הילד. היקפה ותחולתה של החובה נגזרת מגילו.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

ילד עד גיל 6 – האב מספק את צרכיו אבסולוטית ולא משנה מה מצבו הכלכלי של האב או אם הילד יכול לפרנס עצמו (...?)
6-15 : צרכים הכרחיים ובתנאי שהילד לא יכול לפרנס את עצמו.
15-18 : הילד לא זכאי למזונות, אלא למזונות ע"פ דיני הצדקה.

לצד אלו – יש חובת מזונות רחבה יותר שמוטלת על שני ההורים מכוח דיני צדקה וזה לא מושפע מגיל הילד ומטרתה – הבטחת רמת החיים אליה היה מורגל טרם הגירושין (כדי מחסורו). מימוש חובת הצדקה מותנית בתנאים אלו:
1. הילד עני – לא יכול לספק צרכיו בעצמו.
2. ההורה אמיד – כלומר לא עני, יכול לפרנס ילדו.

*שביהמ"ש למשפחה נדרש לפסוק מזונות, יש להבחין בין הצרכים ההכרחיים (שאותם רק האב ישלם) לבין יתר צרכי הילד (בהתאם לרמת החיים לה הורגל) – תוטל על שני ההורים בצורה שוויונית- בהתאם להכנסתם הפנויה.

הצרכים ההכרחיים מנוגדים לכללי השוויון וביהמ"ש חותרים לחלק בצורה שוויונית את החובה בין ההורים. פתרון חלקי לכך: הגדרת הצרכים ההכרחיים להכרחיים של ממש ואלו שפחות הכרחיים יכנסו לקטגוריית של דיני הצדקה ויחולקו שוויונית. יש גישה שמצמצמת אפילו יותר – רק לילד עד גיל 6. ומעל גיל 6 יחולו רק דיני הצדקה.
הרבה פעמים הסכומים שנפסקים כנגד הורים בעלי יכולת כלכלית נמוכה יחסית, נמוכים ואז הנטל האמיתי נופל על המשמורן – האם לרוב. ואז הנטל שוב לא שווה.

יש צמצום של הפליית האב והרחקת לכת מסוימת ע"מ לבצע שוויון במזונות.
בפס"ד אוחנה ופלוני התפיסה למזונות: איזון כולל של הכנסת המשפחה מכל המקורות, ויישאו בה בצורה שוויונית שני ההורים.
החובה למזונות מהדין האישי – לקטינים.
אך מהדין האזרחי – לבגירים (סעיף 4, ובתנאים של סעיף 5). – חובה זו תחול לפי בגיר "עני" שאינו יכול לפרנס עצמו. ההורה אמיד – כלומר, לא עני ויכול לפרנסו וכן, גם את ילדיו הקטינים האחרים.

(התנאים הועתקו מהדין האישי...)
העליון פסק מזונות גם לאחר גיל 18 לאותו שיעור מזונות שהיה לו קודם (כדי מחסורו) עד סיום לימודיו בביה"ס. זכאותו העקרונית נותרת עד סיום שירותו הצבאי אולם, מאחר והוא מקבל מהצבא כסף – המזונות יעמדו על שלישי. כל זאת מלמד אותנו שנוטים להגדיל את תקופת המזונות מתוך ההבנה שבישראל יש דרישה.

עבודת האישה מחוץ לבית

- האם הבעל יכול לחייב את אשתו לצאת ולעבוד? – לא.
- אישה שיצאה לעבודה- מה דין המשכורת?
- האם לבעל זכויות במשכורת זו כדין "מעשה ידי האישה לבעלה"?
- האם משכורת זו נכנסת לחישוב של הקופה המשפחתית?
- האם יכול הבעל לקזז כנגדה את חובתו במזונות?

האם הבעל יכול לחייב את אשתו לצאת ולעבוד? – המבנה הקלאסי:

- האישה מחויבת בעבודות משק הבית
- האישה מחויבת במלאכות כלכליות הנעשות מתוך הבית
- כנגד זכותו במלאכות אלה- הבעל חייב במזונות אשתו
- התלות היא רעיונית בלבד ולא "עסקת חליפין"

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

- גם כאשר האישה פטורה מלעשות מלאכה-הבעל חייב לפרנסה
- האישה יכולה לנתק תלות זו ולומר "איני ניזונת [= איני נוטלת מזונות] ואיני עושה [=מלאכה]"

במקורות

- מציאת האישה ומעשה ידיה לבעלה (משנה כתובות ו, א [=סה, ע"ב])
- ואלו מלאכות שהאישה עושה לבעלה: טוחנת ואופה ומכבדת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המיטה, ועושה צמר, משנה כתובות ה, ה [=נט, ע"ב])
- מקום שנהגו שלא לעשות אחת מכל אלו אינו יכולה לכופה (תוספת כתובות ה, ג [=סא, ע"ב])

מלאכות בית בימינו

- והילכתא: דהאידינא [=הלכה היא, שבימינו] נשים שלנו דלא אורחייה [=שאיין דרכן] לטחון ולכבד, דאין [=שאיין] כופין אותן. (הגהות מיימוניות (אישות כא [ב]))
- אין האישה חייבת לטרוח ולבנות ולעקור ולנטוע, ולא להשכיר כלים ולהתעסק ברבית. אלא לעשות בצמר, כקצבה השנויה במשנתנו. ואם רצה הבעל לשנותה למלאכה אחרת, אינו רשאי. שאינה אצלו כשפחה הכנענית, שיכול לשנותה לכל מלאכה (רשב"א, שו"ת ב, לא; ד, קנב)

פוסקי זמננו

- סביר להניג שגם טווי כפופה לעקרון של "מקום שנהגו"
- מלאכות האישה-
- האם כל מה שנהגו ?
- או שניתן לחייב דווקא מלאכות הנעשות מתוך הבית?
- מקובל בפסיקה: אין חובה כזו
- בזמננו שאין דרך הנשים לעשות המלאכות המוזכרות במשנה אין לחייב אותן, וכמו כן אין לחייבן במלאכות אחרות אף על פי שבזמננו דרכן בכך (פד"ר ח, 304)
- אין לחייב האישה בעבודות הנהלה או פקידות וכדומה, שאינן מסוג עבודות טווי צמר- למרות שהאישה מוכשרת לזה, כמה נשים עוסקות בזה (פד"ר ב, 223)
- גם אם מנגד המדינה שנשים עובדות במלאכות שאינן מיוחדות להן (פד"ר ג, 208)

האם זה מובן מאליו שהמשכרות של האישה תיכנס לתוך התא המשפחתי?

גישה 1 – דחקה עצמה במלאכה מחוץ לבית – מעשי ידיה שלה ולא של בעלה (שו"ת מהרי"ט חלק ב')- זו הדעה הרווחת.

גישה 2 – דחקה עצמה ועשתה יותר מן הראוי לה, המותר לבעל (תלמוד, רמב"ם, שם; שו"ע, שם).

מה פירוש המילים "דחקה עצמה יותר מן הראוי לה"- בקונטקסט הקלאסי זה אומר כי עבדה בכמה עבודות, במצב כזה המותר הוא לבעל כיוון שלמה אישה תעבוד בצורה כזאת. יש מהפוסקים המאחרים שלקחו את הרעיון לכל אותם תחומי מלאכה שאינה מחויבת בהן (מסחר, יציאה מחוץ לבית וכיו) זה לא משנה את איזון המשכורות לפי גישה זו, הכסף נכנס פנימה לכל הקופה. האם האישה יכולה להשתחרר מזה? – כן, שתאמר כי "איני ניזונת ואיני עושה".

לא ניתן להוציא בכוח מאישה שרוצה לשמור לעצמה את הכסף שעשתה ממעשה ידיה. זה יכול לבוא לידי ביטוי כאשר עושים תחשיב בחיובי מזונות. אומרים הפוסקים כי אין זה הגיוני שהבעל

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

ידאג לצרכיה הכלכליים של אישה שעובדת ולכן יקזזו זאת אל מול חובת המזונות של הבעל לאישה.

תלות במזונות / מעשי ידיה

חובות הדדיות : השלכות הדדיות

כתובות מז, ע"ב – תנו רבנן : תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה וקבורתה תחת כתובתה לפיכך בעל אוכל פירות.

מזונות	התקנה נתקנה לטובתה. האישה יכולה לומר: "אינני רוצה בתקנת חכמים: איני ניזונת ואיני עושה"	מעשה ידי האישה
קבורה	לא ניתן לקיזוז	"כתובה" [=נדונייתה]
פדיון	לא ניתן לקיזוז	בעל אוכל פירות

- האם ניתן "לנתק" חובה הדדית זו: מזונות/מעשי ידיים?
- שני סוגי "ניתוק":
 * ניתוק (א): מצדה של האישה – במישור התקנה.
 * משום שתקנת מזונות עיקר: האישה יכולה לומר ואיני ניזונת [=לא לוקחת מזונות], ואיני עושה [=לא עושה מלאכה].
 * גם "מעה כסף" שמקבלת לצרכיה- ומותר מעשה הידיים לבעל.
 * רוב הפוסקים: "איני נוטלת מעה כסף ומותר מעשה הידיים הוא שלי". כלומר האישה יכולה לא לקחת כסף ולשמור לעצמה את מה ששלה.
 * אבל קיימת דעה: תקנה זו מוחלטת ואינה תלויה ברצון האישה. רק המזונות תלויים ברצון האישה.

הדעה הרווחת היא שאם הבעל לא נותן מעה כסף, או אם האישה ויתרה על מעה כסף. יוצא שמה שהאישה מרוויחה הוא שייך לה ולא נכנס לקופה המשפחתית. זוהי לא דעת כולם.

חריג לתלות מזונות/ מעשי ידיים: מעוכבת מחמתו להינשא

- חכמים רבעו שחובת המזונות היא כשני בני זוג חיים יחד.
 - כאשר הזוג אינו חיי ביחד: אין חובת מזונות.
 - חכמים קנסו את הבעל ואמרו שאם האישה מעוכבת מחמתו להינשא (הבעל מעכב את האישה ולא בגלל שיש דיונים לגיטימיים), חכמים החזירו את המזונות:
 * הסבר א: קנס המוטל על הבעל
 * הסבר ב: אובייקטיבית גורם לה נזק כספי-אינה יכולה להינשא ולמצוא מי שיפרנס אותה.
 - הבעל אינו זכאי למעשה ידי אשתו במקרה זה.
- איני ניזונת ואיני עושה: נחלקו הפוסקים אם מדובר באירוע חד פעמי – ניתוק התלות. או שמה מדובר במצב שהאישה יכולה לחזור בה (מה הגבול?).
- ניתוק (ב): מצדו של הבעל- במישור המעשי.
 * הבעל אינו יכול להפקיע את הקשר באופן עקרוני.
 * הבעל כן יכול לקזז סכומים (בין הפוסקים): "צאי מעשי ידיך למזונותיך".

פס"ד סידיס - נקבע עקרון שהוא ייחודי לחוק הישראלי - סעיף 2 לחוק שיווי זכויות האישה, תשי"א-1951. ביהמ"ש קבע לבטל את המוסד של "נכסי מילוג" (זכות הבעל בפירות האישה). המוסד של נכסי מילוג, האישה שומרת את הנכס, הבעל אוכל פירות ויש לו סוג של "עיקול" על הנכס, הבעל בעל זכות ראשונים - סוג של קניין של האיש שנפגע ע"י קשר הנישואים. את זה המחוקק הישראלי בא לבטל בפס"ד סידיס.

"צאי מעשי ידיך במזונותיך"

- הבעל לא יכול להגיד לאישה שאינה ניזונת ואינה עושה. הוא כן יכול -
- קיזוז: הבעל יכול לומר לאישה "צאי מעשי ידיך למזונותיך"
* כנגד הרווחים שהייתה חייבת לו - יכול לקזז מחיוביו אליה.
* בשונה מקיזוז רגיל: הבעל אינו יכול לקזז מזונות כנגד כל חוב אחר של האישה / החובות שונים, ואינו יכול לפטור עצמו מחיובו זה.
* הפוסקים סברו כי במזונות- בגלל התלות, הבעל יכול לקזז, גם אם לא לנתק את התלות/ כעין הגדרת צרכיה: יש לך כסף (מעשי ידיך), שוב אינך צריכה ממני.

חז"ל אמרו "צאי מעשי ידיך במזונותיך": קיזוז הכנסותיה ממלאכתה.

מה לגבי נכסים? המשפט העברי לא מחייב את האישה למכור את נכסיה כדי לדאוג לצרכיה. לכן כל ההלכה נאמרה רק לגבי מעשי ידיים ולא לגבי נכסי האישה.

מה לגבי פירות נכסיה? לפי המשפט העברי - הנכסים עוברים לבעל, כך שהאישה לא נהנית מהם. במשפט העברי, פירות נכסי מלוג אינם מעוררים שאלה של קיזוז: הבעל זכאי בפירות נכסי מלוג עצמם.

הפוסק הישראלי שינה את המציאות - סעיף 2 לחוק שיווי זכויות האישה: "לאישה נשואה תהיה כשרות מלאה לקניין ולעשייה בקניינים כאילו הייתה פנויה; ואין קנייניה שרכשה לפני הנישואין נפגעים על ידי קשר הנישואין". כלומר -

כל מה שיש לאישה שייך לאישה. לא ניתן לקחת לה את הפירות (פס"ד סידיס בשנות ה-50).

קיזוז "פירות נכסי מלוג"?

- **לאחר סידיס**: פירות נכסי ה-מלוג אינם לבעל.
- האם יכול לקזז נגדם? = האם הבעל חייב במזונות אישה שיש לה באופן רווחי הון מנכסיה?
- המחוקק הישראלי יצר משאב חדש לאישה; הפירות, שעד עכשיו היו של הבעל ועכשיו הם של האישה.
- **פס"ד בלבן**: ביהמ"ש אומר - הבעל אינו יכול לקזז כנגד פירות נכסי מלוג / הנכסים לגמרי של האישה ולא מתחשבים בהם בכלל.
- פסיקה (שלב א'): **פס"ד רינת**: שיעור המזונות אינו מושפע מרווחי הון האישה.
- המחוקק הישראלי ביקש לתקן מצב כזה בשנת 1976 ב-חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959 - סעיף 2א. "על אף האמור בחוק שיווי זכויות האישה, תשי"א-1951, בקביעת מידת המזונות שאדם חייב לספק לבן-זוגו רשאי בית המשפט להתחשב בהכנסותיו של זן הזוג מעבודה ומנכסים, ואם ראה לנכון - גם מכל מקור אחר.
- אלא מה, **פס"ד ספורטה**: השופט שמגר (דעת מיעוט): כן באו לתקן - להתחשב למרות שיש נכסים. החוק עצמו לא חל על יהודים. סעיף 2 (א) "אדם חייב במזונות בן זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה לא יחולו על מזונות אלה". בהצעת חוק המקורות היה חריג לסעיף 2(א), כאשר באו לחוקק הורידו את המילים האלה "הדין האישי". למרות שגם לפי המשפט העברי זה לא משפיע כלל בגלל שהפירות עוברים לבעל. רק בגלל התוצר שהפירות עוברים לאישה נוצר מצב מציאות שצריך לתקן את החוק. דעת

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

הרוב: לא מתחשבים – סעיף 2א לא חל על יהודים. משאירים את הפירות אצל האישה. במקרה הקונקרטי: אישה שיש לה גמלה שמשלמת בגלל פגיעה שלה – במקום להרחיב את הנכסים, השופטים הרחיבו את המושג "מעשה ידיים" (גם דברים שהם הכנסות הון). בצורה זו, למרות העבודה המורכבת של המחוקק הישראלי, הצליחו להגיע למצב של צדק בין הבעל לאישה. ישנה פרשנות שונה של תקנת חז"ל במשפט העברי ל- "מעשי ידיים": * בית הדין הרבני אומר: משכורת מעבודה. * ביהמ"ש (ויתקון, דעת יחיד): גם מהכנסות הון.

פס"ד ינקוביץ-אפשר קיזוז פירות נכסי מלוג.

פס"ד יצחק לוי – ניקח בחשבון גם את הנכסים/ את הפירות נכסי מלוג.

פס"ד פלולי-פסד משנות ה-90 בביהמ"ש העליון – מתחשבים גם בפוטנציאל השתכרות של האישה ממעשי ידיים: עבדה בזה הרבה זמן – "יש לך עבודה". מדובר בתמריץ שלילי לצאת לעבודה.

פס"ד ביקל ו-פדן – מתחשבים בפוטנציאל השתכרות האישה. במקום הגדרת מושגי נכסים/ מעשה ידיים: אמדן הצרכים של האישה. אולי גם החלת עקרון תום הלב. הסתכלות פרוספקטיבית: שיקום שני הצדדים.

פס"ד חקק – (מ' אלון, חוזר לפרשנות של שמגר) כוונת המחוקק הייתה אכן להחזיר את המצב לקדמותו על פי המשפט העברי – רק ללא העברת פירות נכסי מלוג. אין מתחשבים בנכסי מלוג או בפירותיהם בקביעת צרכיה של האישה.

חוזרים למצב של המשפט העברי, מינוס המצב של לקיחת נכסי ה-מלוג מאישה.

מבוא 2: חיובים שלובים

כתובות מז, ע"ב – תנו רבנן: ...תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופירקונה [=ופדיונה] תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה לפיכך בעל אוכל פירות.

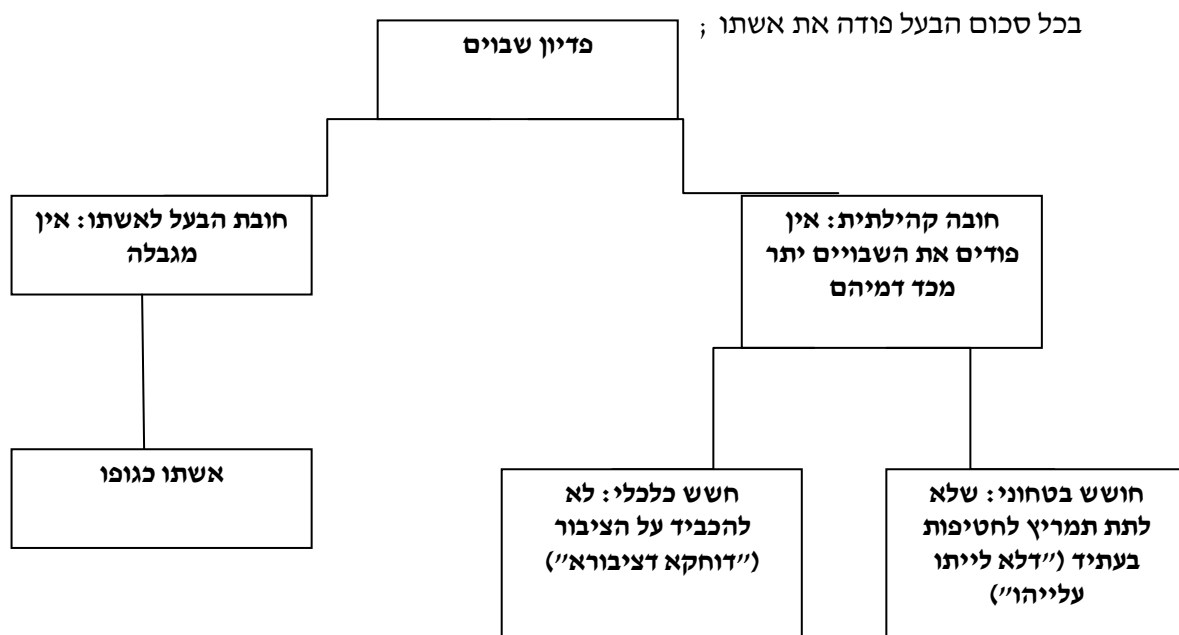
מזונות	מעשה ידי האישה
קבורה	"כתובה" [=נדונייתה]
?	בעל אוכל פירות

ואיפוך אנא? [=אולי הסדר צריך להיות הפוך?]

אמר אביי תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי

רש"י: מזונות ומעשה ידיה מצויים, שבויה ואישה שיש לה נכסי מלוג אינם מצויים [במקור: "לא שכיחי", אינם שכיחים].

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

פדיון כנגד פירות נכסי מלוג	
פדיון	פירות נכסי מלוג [=מלשון תמלוגים]
גם אם אין פירות שווים את דמי הפדיון	בין אם קבל פחות או נאלץ לפדות בסכום יתר
משוואה רעיונית – לא פרמיות של ממש	

מזונות / מעשי ידיה

- ההסדר הוא דיספוזיטיבי – ניתן לוותר עליו בין האירוסים לנישואין, כיום זה מעורר קושי טכני.
- האישה יכולה לומר: "איני ניזונת ואיני עושה" – נחלקו הפוסקים באשר לויתור, האם הוא חד פעמי או שיכולה לחזור בה. ואם כן – באיזה תדירות.
- הגדרת המושג מעשי ידיה: מלאכות הבית – טוחנת, מבשלת, מנקה, מניקה (מלאכות הבית פנימה) – תלוי מעמד חברתי ומצב כלכלי. מלאכות כלכליות מתוך הבית. כנגד מזונותיה של האישה. בתי הדין מנסים לעשות את העתקה הקלאסית של ימי הביניים למציאות של ימינו (לדוגמה, מלאכה של סריגת צמר, שטיפת כביסה בנהר וכיו"ו). מדובר ברשימה סגורה. כמו כן, הרשב"ם אומר כי האישה אינה שייכת לבעל ואין הוא אומר לה להחליף מלאכה כפי שיכול להגיד לאנשים שעובדים אצלו, לכן, אם הרשימה הסגורה לא מתקיימת היא לא מתקיימת.

פדיון כנגד פירות נכסי מלוג – פס"ד סידיס – סעיף 2 לחוק שיווי זכויות האישה – ביטל את מוסד נכסי מלוג גם מבחינת ההלכה – יש מקום לבחון את השפעת שינויי הנסיבות (העדר חטיפות ב"ה) על תקנת חז"ל.

מזונות הילדים

חובת האב במזונות ילדיו: **תקנת אושא – חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות, התשכ"ב-1962**

15. אפטרופסות ההורים כוללת את החובה והזכות לדאוג לצרכי הקטין.

כתובות מט ע"ב – אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא: באושא התקינו, שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים. כלומר מדובר על כך שאדם מחויב לפרנס את ילדיו כשהם קטנים. מדובר בתקנה.

איבעיא להו: הלכתא כוותיה, או אין הלכתא כוותיה? כלומר הסתפקו להם (חכמים): האם הלכה כדבריו או אין הלכה כדבריו?

כאשר באים לאכוף / לבחון את התקנה, הגמרא מביאה שלושה אירועים שכל השיניים שיש לחקיקה הזו זה רק במישור המוסרי - **האם כך ההלכה?** "תא שמע" – בוא ולמד:

תא שמע: כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה, אמר להו: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא!	בוא ולמד: כאשר היו מביאים מקרים של סרבנות מזונות (ילדים) בפני רב יהודה היה אומר להם: "התן ילדה והטילה את גוריה על הציבור!"
כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא, אמר להו: כפו ליה אסיתא בצבואר, וליקום ולימא: עורבא בעי בניה, והווא גברא לא בעי בניה!	כאשר היו מביאים (מקרים כאלה) בפני רב חסדא היה אומר להם: "תעמדו על כלי מוגבה במקום ציבורי והכריזו: 'אפילו עורב רוצה את בניו, ואיש זה אינו מעוניין בהם'!"
כי הוה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה: ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה?	כאשר היו באים בפני רבא (בנסיבות דומות) אמר לאב: "האם נוח לך שילדיך ייזונו מן צדקה?!"

מה אם כן המסקנה? יכול להיות שחובת המזונות אינה מובאת מאליה.

כתובות סה ע"ב – דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה [=דרש רבי עולה הגדול על פתח בית הנשיא]: אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש.

מצד אחד יש את החובה שאומרת שיש חובת מזונות כאשר הילדים קטני קטנים. מנגד כאשר הילדים לאחר גיל שש, האב לא חייב חובה משפטית לזון את ילדיו, אלא חובה מוסרית.

חובה מדין צדקה – כתובות מט ע"ב- ולא אמרן אלא דלא אמיד, אבל אמיד- כפינן ליה על כרחיה, כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי, ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה. תרגום: ולא אמרנו [=שלא קיימת חובה משפטית לזון את ילדיו מעל גיל שש] אלא במקום שהאב אינו אמיד (בשפה שלנו אמיד זה גם כשיר) [=מלשון אמוד, אמדו שיש לו יכולת כלכלית], אבל כאשר הוא אמיד, כופים אותו לזון על כורחו.

מבחינת הדין התלמודי יש לחלק את שלושה קבוצות בחובת האב במזונות ילדיו:

קטני קטנים (עד גיל שש) – חובה מוחלטת של האב לזון את ילדיו.

קטנים (מעל גיל שש ומעלה) – אמוד [יש יכולת כלכלית]: חייב מדין צדקה (כלומר מישוהו נמען) אינו אמוד [אין יכולת כלכלית]: חב חובה מוסרית

כמעשה של רבא שכפה את רב נתן בן אמי, והוציא ממנו ארבע מאות "זוזי" כסף לצדקה.

בבא בתרא ח ע"א- תניא [=למדנו]: שלשים יום – לתמחוי, שלשה חדשים – לקופה, ששה- לכסות (אם אדם גר שישה חודשים למלבוש), תשעה- לקבורה (תשעה חודשים לקבורה), שנים עשר –

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

לפסי העיר (אם אדם גר שנה תשתיות וביטחון) !
מדובר על מצבים בהם ניתן לגבות כספים מהקהילה בהתאם לזמן שהם נמצאים בעיר.

ההלכה גם קובעת בבא מציעא ע"א- ענייד ועניי עירך- ענייד קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת- עניי עירך קודמין. כלומר כל אחד אחראי לענייים בעיר שלו. כמו כן כל אחד צריך לדאוג לתא המשפחתי שלו.

צדקה: כחובה גמישה / צדק "הקשרי":

- בדיקת היכולת של האב (אמיד/ אמדן).
- בדיקת הצרכים של הילדים (כגון: אם יש להם נכסים ממקום אחר, או מישהו אחד דואב לצרכיהם).

יש לאזן בין הצרכים לבין היכולת, אולי יש אדם אחר שדואג לילד. כאשר מדובר בחובה מוחלטת לא שואלים שאלות, כאשר מדובר בחובה של צדקה אזו אנו מיישמים צדק במובן של הקשר, כלומר כמה הילד צריך וכמה האב יכול לתת, אולי לילד יש כסף משלו ?

איפה האימא בסיפור ? חובה גם על האם- אם היא יכולה. ראו:

פס"ד יחמילוב

- פס"ד רושטש-מסכם את הפיצול של עד גיל שש ומעל גיל שש במזונות ילדים.
- פס"ד פורטוגז- בתחילת שנות ה-80, נקבע אותו עקרון שברגע שיצאנו מכלל צדקה גם האימא נכנסת לסיפור והיא חייבת לשלם את מזונות הילד. הפסיקה האזרחית סיכמה את המהלך הזה. השופט חיים כהן מדבר על ההבחנה בין חובה לבין חיובי צדקה.
- החידוש הוא שיש חובה כלפי ילד ספציפי ולא כלפי עניי העיר. ניתן לקחת את החובה הזו ולא להתייחס אליה כצדקה אלא כעניין מוסרי.

גיל- רמב"ם אישות יב, יד- כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים, מכאן ואילך מאכילן עד שיגדלו כתקנת חכמים, ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו, אם לא רצה מכריזין עליו בציבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו, ואין כופין אותו לזון אחר שש. כלומר מדובר על כפיה מוסרית לזון ילד לאחר גיל שש.
במה דברים אמורים באיש שאינו אמוד ואין ידוע אם ראוי ליתן צדקה או אינו ראוי. אבל אם היה אמור שיש לו ממון הראוי ליתן ממנו צדקה המספקת להן מוציאין ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותן עד שיגדלו. כלומר יש לשאול את השאלות הראויות: האם לילד יש כסף?, איפה האימא בסיפור? וכיו', ייתכן שמדובר על פריצת גיל הבגרות בתלמוד.

שו"ע אה"ע ע"א, א- חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, **אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם**; ומשם ואילך, זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו. ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו. ואם לא רצה, מכריזין עליו בציבור ואומרים: פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו, והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו; ואין כופין אותו לזון. במה דברים אמורים, בשאינו אמוד, אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאין ממנו בעל כרחו, משום צדקה, וזנין אותם עד שיגדלו.

הרבנות רואה צורך ולכן קובעת את התקנה שאומרת שיש לחייב את האב בחיוב משפטי לפרנס את בניו ובנותיו עד לגיל חמש עשרה שנים. בעניין צדקה אין אף שינוי.

פרשנות החובה של תקנות הרבנות הראשית: 6-15

האם הרחבת דין מזונות של קטני קטנים? – חובה מוחלטת.

האם הוספת כוח כפייה על הצדקה? – בודקים: יכולת האב/ צרכי הילדים /יכולת האם.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

פרשנות נוספת מדברת על כך שיש שיניים מוסריות כאשר קיימת אפשרות לזון ילד עד גיל חמש עשרה, ניתן לאכוף את החיוב במזונות עד גיל חמש עשרה כאשר יש יכולת כלכלית לשלם מזונות.

מעל גיל חמש-עשרה? תיקון תקנת הרבנות הראשית – מזונות עד גיל שמונה-עשרה? היה מדובר בתקנת עזר ולכן בתי הדין נחלקו במעמד זה, האם ניתן לשנות דין תורה? קיימת אפשרות אחרת של פרשנות בעניין זה, חז"ל השאירו בשפה פתוחה "עד שיגדלו". בתשובה לכך, הרב משה פיינשטיין כותב בספר שו"ת אגרות משה – בניים גדולים שגרים אצל האימא, ייתכן שהאב יצטרך לתת להם צדקה עד שיעזבו את הבית או עד שגדלים, הצורך הזה אינו מוחלט אולם אין צורך לשנות את זה מבחינת חקיקה.

הקשר בין מזונות הילדים למשמורת

משנה כתובות ה, ט [=סדר ע"ב] – ואם הייתה מניקה – פותחין לה ממעשה ידיה [= מהחובות המוטלים עליה] ומוסיפין לה על מזונותיה.

כתובות סה ע"ב- משום דבעי למיכל בהדה [=משום שצריך לאכול עמה].

רמב"ם גירושין כא, יז [=שו"ע אה"ע פב, ו] – הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה; אבל המעוברת, אין לה כלום.

גם כאשר אין חובת מזונות כלפי האם, האב חייב במזונות ילדיו, כאם: קטני קטנים- תשלום עבור ההנקה (בגרושה), וצרכי התינוק.

רמב"ם, שם [שו"ע אה"ע פב, ז] – שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו; ואחרי ו' שנים יש לאב לומר: אם הוא אצלי אתן לו מזונות, ואם אינו אצלי לא אתן לו מזונות והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר ו'.

ההבחנה הזו שהאב יכול להתנות את המזונות עד גיל שש, לאב במסורת היהודית יש חובות חינוך שלא רובצות על האם, לדוגמא ללמד את הילד תורה, מקצוע וכיו', המודל הקלאסי היה שהאימא מלמדת את הבת ומחנכת אותה להליכות נשים והאב צריך לשמש דגם להתנהגות של הילד בעולם הבוגרים. הפסיקה – ההלכה מדברת על התלות בין המזונות למשמורת.

טובת הילד: לא זכות של ההורה

פד"ר ג 353, עמ' 358: מקום החזקת הילדים אינו עניין של זכות האב או האם, כי אם נקבע לפי טובתם של הילדים.

פד"ר א 55, עמ' 61-66: לעולם צריך לדקדק בדברים אלו אחר מה שיראה בעיני בית הדין בכל מקום ומקום שיש בו יותר תיקון (לילדים). אינה שאלה של זכות האב או זכות האם, כי אם טובת הילדים, והיא לבדה קובעת. ולכן אם בית הדין רואה שטובת הבן הוא שיהיה אצל האם גם לאחר גיל שש, משאירים אותו בקשות האם, והאב חייב במזונותיו.

תלות מזונות/ משמורת-

- גישה 1 – קנס, אילוץ (כנגד מי שמחזיק בילד, ומונע מהאב למלא את חובותיו)?
- גישה 2 – נגזרת ישירה מחובות האב כלפי הילד (חינוך, הכשרה מקצועית- מקרה מבחן: אם מישהו אחר דואג לחובותיו אלה של הילד: יגישו את החשבון לאב (וגם שכר לימוד וכיו'), גם אם אין לו משמורת).

ע"א 425/68 משכיל לאיתן נגד משכיל לאיתן-השופט קיסטר: "על נימוק פטור האב ממזונות, כשהבן מסרב, מוצאים בירורים בנושאי הכלים של השולחן ערוך, וההסבר, כפי שניתן על ידם, הוא שהיות ו-אין הבן שומע בקול אביו להיות אצלו וללמוד תורה ושאר דברים אינו חייב

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

לפרנסו'. אפשר גם למצוא הסברים או נימוקים נוספים להלכה זו, אך אין זה משנה לגבינו, כי ההלכה עצמה, שהסנקציה מופעלת אף כנגד הבן עצמו, בינה ברורה".

סימטריה ?

מזונות הילד: אבעה"ז פב, ז	מזונות האישה: אבעה, ז, ע, יב
ואחרי ו' שנים יש לאב לומר: [אם הוא אצלי אתן לו מזונות], ואם אינו אצלי לא אתן לו מזונות.	האישה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות; אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר. הגה: והוא הדין אם הייתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולוותר למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, אינו צריך לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו.

השוואה בין מזונות הילד למזונות האישה

מזונות		הילד
האישה		כוללים את חובת האב ללמד גם בתורה/ אומנות.
נגזרים מחיים משותפים.		ככלל: משלם את הכול ביחד "על הדרך". חריג: הפרדה בין התשלומים (התשלום עבור חינוך = תשלום עבור מזונות) ואז חייב גם אם לא גרים ביחד.
חובת המזונות: רק כאשר הם גרים ביחד.		

ראו:

- תיק 2496/תשי"ג; 2567/תשי"ג
- תיק 2490/תשל"ח

ושימו לב:

המשמורת של האב: לא כזכות אלא כנגזרת של חובותיו כלפי הילד. "בן מרדן"- המסרב להסדרי ראייה עם אביו-

- אין כאן תלות חדה הסדרי ראייה/ מזונות (בדומה למשמרות/ מזונות).
- אבל, ישקללו את ההתנהגות כאשר באים לשקלל את מאזן השיקולים והצדק בגדרי חיוב האב במזונות מדין "צדקה".

מורד/ת

משנה כתובות ה, ז- המורדת על בעלה פותחין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת רבי יהודה אומר שבעה טרפעיין. עד מתי הוא פוחת? עד כנגד כתובתה רבי יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך שמה תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה. וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה שלשה דינרין בשבת רבי יהודה אומר שלשה טרפעיין.

במצב של קרע מוחלט בין בני זוג, יש להביא לכך ביטוי בשאלת המזונות. כמו כן שאלת המזונות לא צריכה להיות במצב של קרע מוחלט בין בני זוג, גם קודם בסימן אחר שעוסק בשאלה של פירוד בין בני זוג בעניין מזונות:

שו"ע אה"ע, יב: האישה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות; אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר. הגה: והוא הדין אם הייתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולותה למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, אינו צריך לשלם, דאין האישה חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו. ודווקא שבעלה בעיר, אבל אין בעלה בעיר אין נפקותא אם הלכה לבית אביה. מדובר ביחסי האישות והנכונות לקיים יחסי מין בתוך דיני הממון ביחסי המשפחה.

חיים משותפים	
פוזיטיבית	נגיטיבית
לחיות ביחד	לא להיות עם אחרים (אין סימטריה גבר/ אישה) בגידה אישה: מפסידה זכויותיה "רועה זונות": עילה לגירושין

רמב"ם אישות יב, א-ב: כשנושא אדם אישה יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים. והעשרה, שלשה מהן מן התורה ואלו: הן שארה כסותה ועונתה, שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעה, עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ. והשבעה מדברי סופרים וכולן תנאי בית דין הם.

רמב"ם אישות יד, א: עונה האמורה בתורה, לכל איש ואיש כפי כוחו וכפי מלאכתו.

רמב"ם אישות יד, ח: האישה שמנעה בעלה מתשמיש המיטה היא הנקראת מורדת, ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו להוציא לשעתו לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה, ותצא בלא כתובה כלל ואינה נוטלת משל בעל כלום וכן כל שנתן לה מתנה מחזרת אותו שלא נתן לה על מנת שתטול ותצא.

רמב"ם אישות יד, ט-י: ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו ואמרה הריני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך או מפני שקללני או מפני שעשה עמי מריבה וכיוצא בדברים אלו, שולחים לה מבית דין ואומרים לה הוי יודעת שאם את עומדת במרדך אפילו כתובתך מאה מנה הפסדת אותה, ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בכל יום ארבע שבתות זו אחר זו ואומרים פולנית מרדה על בעלה. ואחר ההכרזה שולחין לה פעם שנייה ואומרים לה אם את עומדת במרדך הפסדת כתובתך.

בודקים על מי נטל הראיה, כלומר מי החל בריב?

- נטל הראיה: על האישה (שעזיבתה מוצדקת)
- אבל רמת הראיה: לא די בדברים בעלמא (בית שמואל), אין צורך בעדות גמורה (פד"ר טו, 99) // גם "פסולי עדות" וגם "אומדנא דמוכח".

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

• שיקול דעת-ראו :

• ע"א 6136/93 ביקל נ' ביקל

• עבר לגור עם חברה שלו : הקטטה מחמתו.

• "אין להבין מדוע אישה שעבדה כל השנים אינה עושה כן עתה".

בג"צ 206/70 שרגאי נ' בית הדין הרבני הגדול ירושלים- הבחנה בין "מורדת" כסטאטוס -> סמכות לבית הדין. לבין "מעין מורד" [ההלכה שחובת מזונות בחיים משותפים]-> גם בית משפט יכול לקבוע .

ראו : ע"א 211/47 סיידוף נ' סיידוף.

המשמורת של האב : לא כזכות אלא כנגזרת של חובותיו כלפי הילד. "בן מרדן"- המסרב להסדרי ראייה עם אביו-

- אין כאן תלות חדה הסדרי ראייה/ מזונות (בדומה למשמרות /מזונות).
- אבל, ישקללו את ההתנהגות כאשר באים לשקלל את מאזן השיקולים והצדק בגדרי חיוב האב במזונות מדין "צדקה" (כשאלה של צדק הקשרי). הפוסקים כותבים שאין מצב שאב ישאיר את בנו רעב ללחם בגלל שהבן לא מתנהג יפה.

התלות קיימת אולם לא עד הסוף.

תלמוד ירושלמי כתובות פרק יא הליג >בתרגום< רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן, רבי הילא בשם רבי אלעזר [מסרו] : כשם שאדם חס על כבוד אלמנתו כך חס על כבוד גרושתו, כפי שאמר רבי יעקב בר אחא בשם רבי אלעזר "מבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זו גרושתו.

אשתו של רבי יוסי הגלילי הייתה מעיקה לו מאוד. [כתובתה הייתה יקרה, קבל מתנה מחברו וגירשה]. הלכה ונישאה לראש [או: שומר] העיר. ההוא ירד מנכסיו, ונתעוור, והייתה מוליכה אותו בכל העיר וזורת לו לחזר על הפתחים (לקבץ נדבות). פעם אחת, לא נתנו לה כלום. אמר לה בעלה : אין כאן שכונה אחרת? אמרה לו : השכונה של הגרושה שלי, אבל אין לי כוח. הוליך אותה לשם, והחל חובט בה. עבר רבי יוסי הגלילי ושמע את קולם מתבזים בשוק. לקח אותם ושם אותם באחד מבתיו, והיה מעלה להם מזונות כל ימי חייהם, על שם "ומבשרך לא תתעלם" זו גרושתו".

כתובה : בדיקה כמותית

רמב"ם אישות יב, א-ב : כשנושא אדם אישה יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים. והעשרה, שלשה מהן מן התורה ואלו : הן שארה כסותה ועונתה, שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעה, עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ. והשבעה מדברי סופרים וכולן תנאי בית דין הם, האחד מהם עיקר כתובה, והשאר הם : הנקראין תנאי כתובה ואלו הן, לרפאותה אם חלתה, ולפדותה אם נשבת, ולקברה כשתמות.

תוספות יבמות פט ע"א (ד"ה מאי טעמא) – קיימא לן כתובה דאורייתא- שכותבין בכתובות : 'כסף זווי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא'. הלכה היא בידינו שכתובה היא מן התורה. שהי כותבים בכתובה : "כסף מאתיים זו הראוים לך מדורייתא".

תוספות כתובות י ע"א (ד"ה אמר רב נחמן)- [הלכה היא כרבן שמעון בן גמליאל, שכתובה מן התורה].

הכתובה מדברת על חמישים זוים, חז"ל במשנה פאה ח, ח פירשו זאת – מי שיש לו מאתיים זו לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היו לו מאתיים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

רבי שמשון משני"ץ (מבעלי התוספות), שם- שיערו חכמים שזהו שיעור הוצאתו במזונות ובמלבושיו [לשנה].

תוספת הכתובה – במשנה נאמר שאדם יכול להוסיף על מאתיים זוז בכתובה אבל לא יכול להפחית ממנה. הפסיקה האשכנזית הקדומה אומרת שישנה תקנה שמיישרת את הכתובות ותיקנו כתובה אחידה לכולם.

השלכות משפטיות של הכתובה: חוק הירושה

סעיף 11 (ג) המגיע לבן זוג על פי עילה הנובעת מקשר האישות, ובכלל זה מה שאישה מקבלת על פי כתובה, ינוכה מחלקו בעיזבון; הוראה זו לא תחול על מה שמגיע לבן זוג לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, או לפי הסכם ממון כמשמעותו באותו חוק, ואינה באה לפגוע בזכותו של בן זוג לקבל מן העיזבון מה שהמוריש קיבל לרגל הנישואין על מנת להחזיר כשיפקעו.

פסקי דין רבניים, תיק (נתניה): 1-24-3615 - ההלכה קובעת שאדם שיש לו מאתיים זוז לא יכול לקחת כסף מהצדקה כיוון שאינו נקרא עני. מדובר על אדם שיש לו כסף לאותה השנה, לא מדובר באדם עשיר.

כתובה ויציבות הקשר

משנה כתובות ה,א – רבי מאיר אומר כל הפוחת לכתולה ממאתיים ולאמנה ממנה הרי זו בעילת זנות.

בבא קמא פט ע"א- רבי מאיר היא, דאמר: אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה. וטעמא מאי [=מה הנימוק]? כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

כאשר אישה מאבדת את כתובתה היא מאבדת גם את תוספת הכתובה. יש לדאוג לצרכים נורמאליים לשנה כאשר כותבים כתובה.

שאלת ההצמדה

מתוך פד"ר יא 235, 250: הדעות חלוקות- נגד פסק דין זה ערער האב וקבלנו את הערעור של האב באופן חלקי, ובטלנו את ההצמדה שהוטלה ע"י ביה"ד על האב, בניגוד גמור לרצון המתחייב ובניגוד להסכם הגירושין. על זה כתבנו בפסק הדין כי העניין הזה של הצמדה למדד גורם לעיתים לאי צדק (לעיתים, דייקא). לפעני"ד, ביה"ד רשאי לקבוע צרכי המזונות של הקטינים ולחייב את הרב בתשלומים כפי יכולתו הכלכלית ורמת החיים שהורגלו בביתו. ואפילו ביה"ד היה מצמיד את חיוב המזונות למדד המשתלם לשכירים, שפיר דמי, והיה זה סביר לעשות זאת. אבל אל לביה"ד ליזום תמיד, ובייחוד אצל שכירים שמשכורתם צמודה למדד אחר, הצמדה למדד יוקר המחיה, כאשר המערער- האב התנגד לו בשני הסכמי הגירושין.

סעיף 11 לחוק הירושה-אם מגיע לבן זוג חלק מדיני ירושה, לא ניתן לרשת וגם לקבל כתובה, כלומר לא ניתן להרוויח פעמיים. בסייפא כאשר עושים חצי חצי, יש לקחת בחשבון את הכתוב בכתובה.

סעיף 104 לחוק הירושה - סדר עדיפות בין חובות העיזבון

104. (א) הסכומים הבאים (בחוק זה - חובות העיזבון) יסולקו לפי סדר עדיפות זה:

(1) ההוצאות הכרוכות בהלוויית המוריש, בקבורתו ובהצבת מצבה על קברו, לפי הנהוג באותן נסיבות;

(2) ההוצאות של צו ירושה, של צו קיום ושל ניהול העיזבון במידה שהן חלות על העזבון;

(3) החובות שהמוריש היה חייב ערב מותו ולא נתבטלו במותו (בחוק זה - חובות המוריש) לרבות המגיע לאשתו על פי כתובה במידה שסכום הכתובה אינו עולה על סכום סביר;

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

(4) המגיע לבן-זוגו של המוריש על פי עילה הנובעת מקשר האישות, פרט לכתובה כאמור בפסקה (3), והמגיע לבן זוג לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, או לפי הסכם ממון כמשמעותו באותו חוק.

(ב) חובות העיזבון בעלי עדיפות שווה יסולקו לפי יחס הסכומים שלהם.

(ג) עדיפותם של מסים ותשלומי חובה אחרים תהיה בהתאם להוראות החוקים הדנים בהם.

(ד) חובות העיזבון עדיפים על מזונות מן העזבון.

הכתובה היא קוגנטית, וגם אם אינה קוגנטית היא מחייבת בכל מקרה

ביהמ"ש קבע כי כל עוד אין תניה אין להצמיד לזוגות תניות של הצמדה שלא קיימים בחוק. ביהמ"ש מסרב להכניס תניות שלא היו קיימות קודם לכן. יש מעט פוסקים שקוראים לתוך הכתובה תנאי מכללא של הצמדה, לא כאמירה כללית של דיני חוזים אלא כאמירה ספציפית בין הכתובה ליציבות ולתודעה שצריכה להיות מושפעת מיציבות וכל אדם שמשפיע נתפס כמאיים על יחסי בני זוג.

מנגנון מתקן - בתי הדין נהגו כבר לפני מאות שנים לקבוע מנהג פיצויים שנועדו במסגרת שיקול הדעת השיפוטי, לשקלל שאלות של האשמה הדדית, אובדן כתובה וכיו'. התפיסה הייתה שזה לא הוגן לשלוח אישה לדרכה ללא פיצויים ובכך ניתן גם לרצותה. (מקביל לדין האזרחי). הרעיון של פיצויים יכול לשמש כמנגנון כאשר קרה דבר לכתובה.

לא ניתן להשאיר סכום שנקבע בפס"ד על קנו מבלי מנגנון והצמדה, ישנה הבחנה בין בתי המשפט, בתי המשפט רואים את פס"ד כחוב שמוטל על הצדדים (סוג של קירוב להצמדה שוטפת). ישנה בעיה בגלל שהחוב צמוד והצרכים צמודים, המשכורת לא בהכרח צמודה. מה היה קורה אם המשפחה לא הייתה מתפרקת? - הצרכים היו שונים. לכן מנגנון ההצמדה הוא לא למדד שמצמיד לפי הצורך, אלא מדד השכירים (היכולת). כאשר יש שינוי נסיבות שדורש הארכה מחודשת בבתי המשפט ובבתי הדין.

איזון משאבים: מבוא

הבעיה: חלוקה צודקת / צדק חלוקתי – הגישות לפתרון הן שלוש:

- פסיקה אזרחית: חזקת השיתוף
- פסיקה בד"ר
- פתרון המחוקק

חזקת השיתוף (ע"פ הפסיקה) – נעשה בשלושה שלבים:

- מניחים שיש שיתוף בנכסים למרות שזה רשום רק על שם אחד מבני הזוג –הסכמה מכללא
- "מאמץ משותף" אך גם האחדה אובייקטיבית של המקרים ולא הצצה סובייקטיבית
- אובייקטיביזציה של ההנחה: מעין חקיקה שיפוטית (שוויון, הגינות, הוגנות וכיו')

ראו:

- ע"א 806/93 הדרי נ' הדרי (דרחי) –השופט חשין
- דנ"א 1558/94 נפיסי נ' נפיסי –השופטים ברק וטל
- דנ"א 1516/95 רינה מרום נ' היועמ"ש –השופט חשין

במקביל להתפתחויות בבתי משפט אזרחי הייתה התפתחות בבתי הדין הרבניים. פסיקת בד"ר: נוהג של פיצויים. ישנם שתי גישות:

- הגישה הראשונה היא לא פתרון קנייני אלא אובליגטורי.
- גישת בית הדין הרבני היא בתחום המחויבות, מצד שני הרעיון של הפיצוי השאירו את דיני הקניין כמו שהם גם לגבי המקורות שלהם. אפשר לעקוב אחרי מי הביא כסף לתא המשפחתי של בני הזוג.

בעיית הצדק החלוקתי		
חקיקה	פסיקה אזרחית	פסיקה רבנית
פתרון אובליגטורי: איזון משאבים עם פקיעת הנישואין	פתרון קנייני: חזקת השיתוף	פתרון אובליגטורי: פיצויי גירושין

ההסדר של חוק יחסי ממון אינו קנייני אלא הסדר של חובה, חובה להגיע לאיזון בין בני הזוג. חזקת השיתוף חלה בכל מקום שהחוק לא חל. השפעה על חזקת השיתוף, ראו: ע"א 1915/91 **יעקובי נ' יעקובי**. החוק מוריד את חזקת השיתוף באותם זוגות שנישואים משנת ה-1.1.1974.

הבעיה של הצדק הייתה שכל אחד מבני הזוג תרם ולא קיבל את מה שמגיע לו, הגישה של בית הדין היה **פיצוי ושימור התבניות הקנייניות** והכניסה אלמנט של דיני היושר, לא חצי-חצי אבל המתקה של הגלולה וניסיון להגיע לאיזושהו צדק חלוקתי בין בני זוג. חזקת השיתוף מתעלם ממקורות המימון ומחזקת השיתוף שהיא חצי-חצי. החוק בקריטריונים ברורים של סעיף 5 – לא מסתכל בצורה קניינית על תקופת הנישואין, החוק קובע חצי-חצי. סעיף 5 קובע חריגים לחוק. סעיף 6 א מתייחס לדירת מגורים – אחת השאלות הפתוחות היא תת הסוגיה של נכסי קריירה. חלק גדול מהבעיה הייתה בין בני זוג שאחד מבני הזוג עבד והתפתח ובן הזוג השני היה אחראי על התא המשפחתי.

מזונות לאישה מנישואין אזרחיים בבד"ר?

לכאורה זה לא נראה כי שייך למשפט העברי, במבט ראשון אין להם מעמד בהלכה ואין מעמד לעניין המזונות. ישנם התפתחויות מהזמן האחרון:

ע"א 191/51 פס"ד **סקורניק** – זוג שנישא בנישואין שלא היו תקפים (נישואין אזרחיים בפולין) והזוג עלה ארצה, האישה תבעה את הבעל למזונות. הדעת הייתה שמסתכלים בשני שלבים:

- שלב א- כללי המשפט הבינלאומי הפרטי-כיבוד הליכים שבתוך המדינה הזרה.
- שלב ב- החלת הדין העברי.
- תוצאה: החלת המשפט העברי לא על פי המשפט העברי.

בג"ץ 301/63 **שטרייט נ' הרב הראשי לישראל** – נישואין אזרחיים – מוכרים רק לאיסור הביגמיה, לא כמשהו המחייב את מערכת ההלכות של המשפט העברי.

רע"א 8256/99 **פלונית (2003)** – השופט ברק: גם בית הדין הרבני הגדול מכיר בסטאטוס מסוים של נישואין אזרחיים. נוצר מצב חדש והוא נישואין אזרחיים רשומים, ההבחנה המושגית היא של בסיס נישואין (הרמב"ם מתאר זוג ש"גרים ביחד"), מצב זה נותן גמירות דעת של חובה הדדית של תא משפחתי הדדי. נישואין כדת משה וישראל – שכבה נוספת על גבי שכבת הבסיס האוניברסאלית הנ"ל. סמכות לבד"ר להכריז על נישואין אזרחיים רשומים כבטלים.

ההתפתחות הבאה נוגעת לשאלת המזונות – האם תשתית "בני נח" מספיקה גם לחייב מזונות על פי בית הדין הרבני?

תיק 764411/1 (נתניה) – מדובר על תשתית בני נח כתשתית למזונות שנשען כמנהג כללי שקיים במדינה.

פרשת מנדס – דונה גרציה נישאת לפרנציסקט מנדס, בני הזוג הגיעו ממשפחות אנוסים בפורטוגל בנישואין קתוליים (פסק הדין אינו מתייחס לנישואין כדת משה וישראל בסתר שהתקיימו, כנראה). פרנציסקו נפטר ודונה גרציה יורשת הון עתק. משם עוברת לאנטוורפן, אחותה נשואה לדייגו – מנהל העסקים. עם מותו של דייגו, דונה גרציה מנהלת את העסקים וגם אפטרופסית על בן אחיהן שמת. לאחר מכן עוברת לגור בוונציה, משפט על הירושה של העסקים והנכסים ומשם מעבר לקושטא העותומאנית וחזרה לקיום יהדות בגלוי. התעוררת השאלה: **האם יכולים היתומים של אחיה לדחות אותה מן הירושה, או שהירושה נשארת בתוקף על פי המנהג והחוק הקתוליים?** – שאלה זו הייתה שנויה במחלוקת ע"י פוסקים רבים: האם הנישואין הקתוליים יכולים לשמש בסיס בהלכה (האם יכול לקונן מערכת בסיסית לקיום מזונות)? מסתמכים על רעיון של "מה שמקובל/ מנהג המדינה" – לא כתניה או התבוללות אלא כיצירת נורמה עצמאית.

קורס מקוון: יחסי ממון בתוך המשפחה, ד"ר מיכאל בריס, תשע"ד.

הרשב"א דיבר בנוסף על העברת כספים ולא ע"פ ההלכה, ישנו אימוץ של הנישואין הקתוליים לעניין המזונות. ישנה הבחנה: דיני ירושה – אי אפשר לקבוע סטאטוס שונה מן ההלכה. מזונות- כשם שאפשר להתחייב באופן פרטי, כן אפשר ליצור נורמה היוצרת מחויבות. לפי פס"ד יש תוקף להתחייבויות במובן של אובליגציה כאשר מדובר על מנהג המדינה. אם ככה, יש כיוון בפסיקה של המשפט העברי שרואה תשתית בנישואין שלא כדת משה וישראל, בין אם זה נישואין של עם אחר /מערכת נורמות אחרות כתשתית למחויבות של הבעל כלפי אשתו בדיני מזונות. פס"ד לא נקלט פה אחד בתוך הקהילה היהודית. זוהי קריאת כיוון שאומרת שלא רק בפסיקה העברית יש קריאה מכללא לחיוב במזונות, אלא גם בתשתית של נישואין אזרחיים. חובת מזונות כלפי האישה. זה יותר מידועה בציבור ויש נטיעה לא להכיר בזה במשפט העברי.

שיעור פרונטאלי

לסיכום: יש צורך לצדק חלוקתי הפתרון של פיצויים בביה"ד עבר מהעולם. חוק יחסי ממון הופך לחיוב שנדחה.

השלב השלישי –הצגת הבעיה. תמריץ שלילי כי חלוקת המשאבים מותנית בגירושין. סעיף 5א לחוק יחסי ממון – מתנה פירוק שיתוף שנה מיום הצו או בנסיבות מיוחדות לצורך הנשים העגונות וקלפי המיקוח.

הגדלת מושג הנכסים – לנכסים עתידיים שהמחוקק הגדיר ברשימה בסעיף 5 ג' – כלל גם זכויות עתידיות לפנסיה וכיו' כשהטריגר לזכות נוצר בזמן המאמץ המשותף. רק דברים שמקורם במאמץ המשותף.

סעיף 8 (2) העשיר את הרשימה שבשיקול דעת ניתן לקבוע איזון לא שוויוני.

השופט ליפשיץ מצודד בהיגיון – כשהנכסים מראים מאמץ משותף תהיה יותר הצדקה להיות יותר בעד החילוק.